

مدیریت سرمایه اجتماعی

دوره ۲، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، صفحات ۱۵۵ - ۱۷۶

شاپا چاپی: ۶۰۷۱-۲۴۲۳

شاپا الکترونیکی: ۶۰۸ X-۲۴۲۳

<http://jscm.ut.ac.ir>

ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد مالی تعاونی‌های

تولیدی - زراعی استان خوزستان

احمد رضا عمانی^{۱*}، محمد چیدری^۲، مریم علیزاده^۳

۱. دانشیار دانشکده کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر، شوشتر، ایران

۲. استاد دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

۳. کارشناس ارشد دانشکده کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر، شوشتر، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۱/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۳/۲۸)

چکیده

تحقیق حاضر به ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدی-زراعی استان خوزستان می‌پردازد. این تحقیق از نوع کاربردی است و به روش توصیفی-هم بستگی انجام شده است. جامعه آماری شامل ۳۲۷۳ نفر از اعضای تعاونی تولیدی-زراعی استان خوزستان بود و تعداد نمونه، بر اساس فرمول کوکران، ۲۱۳ نفر برآورد شد. شیوه اجرای تحقیق میدانی بود و با استفاده از پرسش‌نامه صورت گرفت. روایی محتوایی پرسش‌نامه نیز با کسب نظر متخصصان و استادان دانشگاه انجام شد. پس از اعمال اصلاحات لازم و آزمون مقدماتی، ضریب کرونباخ آلفا ۰/۷۹ درصد به دست آمد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS^{۱۹} استفاده شد. بررسی رابطه هم‌بستگی بین متغیرهای وابسته و مستقل نشان داد بین سابقه عضویت، تعداد اعضا، درآمد، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و عملکرد مالی تعاونی‌ها در سطح ۹۹ درصد و بین آگاهی اجتماعی، مشارکت اجتماعی، کل سرمایه اجتماعی و عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدی-زراعی استان خوزستان در سطح ۹۵ درصد، رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد چهار متغیر مستقل اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی، به‌طور تعاملی، ۷۴/۸ درصد تغییرات متغیر وابسته تحقیق را تبیین می‌کنند.

کلیدواژگان

تعاونی‌های تولیدی-زراعی، سرمایه اجتماعی، عملکرد مالی.

* نویسنده مسئول، رایانامه: ommani75451@yahoo.com

مقدمه

تقریباً نیمی از جمعیت جهان در نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند که بیشتر آنان را کشاورزان خرده‌پا تشکیل می‌دهند و معیشت آنان از طریق کشاورزی و فعالیت‌های مربوط به آن تأمین می‌شود. کشاورزان خرده‌مالک کشورهای جهان سوم، برای پیشرفت و توسعه کشاورزی، به برنامه‌هایی از قبیل برنامه‌های آبیاری پیشرفته، بازاریابی مطمئن، حفاظت خاک، مدیریت تلفیقی آفات و تسطیح و یکپارچه‌سازی اراضی نیاز دارند؛ با این حال، همکاری جمعی آن‌ها برای پذیرش این برنامه با چالش روبه‌رو است. دانشمندان علوم اجتماعی، اخیراً این معضل بنیادین را به شکل‌های مختلفی تحلیل کرده‌اند و راه‌حل‌های مختلفی برای مقابله با آن ارائه داده‌اند. یکی از این راهکارها، تأسیس تعاونی تولید کشاورزی بود تا به‌عنوان تشکیلی دولتی-محلی، همکاری کشاورزان را برای اجرای برنامه‌های توسعه‌ای تسهیل کند (Putnam, 1993: 41).

رسالت مهم شرکت‌های تعاونی تولید، ارتقای دانش روستاییان، افزایش بهره‌وری از منابع روستایی، جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها و برقراری توازن بین توسعه مناطق روستایی و شهر تعریف شده است. بدین ترتیب، شرکت‌های تعاونی به‌عنوان ابزاری کارآمد و عامل بسترساز توسعه روستایی، در برنامه‌های کلان کشور مطرح شده‌اند. بخش تعاونی به‌عنوان یکی از سه بخش اقتصاد کشور ما، در کنار بخش‌های دولتی و خصوصی، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اهمیت و جایگاه خاصی دارد. بی‌شک، از دلایل اهتمام قانون اساسی به نظام تعاونی و ارزش‌های والای مادی و معنوی که همانا برخورداری از روحیه تعاون، همکاری و مشارکت توده‌های مردم در امور مربوط به خود می‌باشد، دانست. بدیهی است این پدیده، در کشورهای برخوردار از نظام مردمی رشد و توسعه می‌یابد (مهاجرانی، ۱۳۸۶: ۵).

بر اساس همین نگرش، نظام جمهوری اسلامی با توجه به اهمیتی که برای حضور و مشارکت توده‌های مردم در تعیین سرنوشت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود قائل است، شیوه تعاونی را یکی از راه‌های تحقق این هدف می‌داند. بنابراین، بسط و توسعه تعاونی‌های تولید کشاورزی،

زمینه‌های حضور فعال و تأثیرگذار کشاورزان در توسعه روستاها و اقتصاد کلان کشور را فراهم می‌کند و سبب کاهش تصدی دولت در اداره امور کشور می‌شود که در برنامه‌های توسعه بر آن تأکید شده است. تعاونی‌های تولید و شرکت‌های تجاری، بهترین نظام در ایران معرفی شده‌اند؛ ولی هنوز تعاونی‌های تولید کشاورزی جایگاه شایسته‌ای در بخش کشاورزی ندارد. بنابراین، مهم‌ترین عاملی که سبب کاهش عملکرد این تعاونی‌ها شده است، کمبود سرمایه‌های اجتماعی در این تعاونی‌هاست (عبداللهی، ۱۳۷۷: ۱۱۵).

موانع متعددی فراروی تعاونی‌ها در رسیدن به اهداف مدنظر وجود دارد. یکی از این موانع، ضعف در سرمایه‌های اجتماعی تعاونی‌هاست (علیزاده و عمانی، ۱۳۹۲: ۵۶). همچنین علی‌بیگی و جعفرنیا (۱۳۹۱)، سرمایه اجتماعی را یکی از عوامل درون‌سازمانی موفقیت تعاونی‌های تولیدی در بخش کشاورزی می‌دانند. در دهه اخیر، این مقوله به یکی از مباحث اساسی مورد توجه محافل آکادمیک و تحقیقات جهانی تبدیل شده است. سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از هنجارها، ارزش‌های غیررسمی، قواعد عرفی و تعهدات اخلاقی است که رفتارهای متقابل افراد در چارچوب آن شکل می‌گیرد و سبب تسهیل روابط اجتماعی آن‌ها می‌شود. سرمایه اجتماعی معمولاً به افزایش همکاری و مشارکت اجتماعی افراد می‌انجامد و به آن‌ها کمک می‌کند تا از طریق سرمایه انسانی، مادی و اقتصادی و در تعامل با آن‌ها، به رشدی پویا برسند (علیزاده و عمانی، ۱۳۹۲: ۵۶). در واقع، سرمایه اجتماعی اهمیت فراوانی در تداوم انسجام اجتماعی و افزایش اثربخشی در فرایند تولید در تعاونی‌ها کشاورزی دارد (علی‌بیگی و جعفرنیا، ۱۳۹۱: ۴۶۲).

مبانی نظری

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی، مفهومی نوین است. اولین محققانی که در تحقیقات خود از آن بهره گرفتند، افرادی مانند جیمز کولمن، پیر بوردیو، فرانسیس فوکویاما و رابرت پانتام بودند. سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است که با تسهیل اقدامات

هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود می‌بخشد. در مجموع، این مفهوم سه مؤلفه مهم اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی را در بر می‌گیرد (سلاجقه و اشرف‌زاده، ۱۳۹۳: ۴۶). الوانی و شیروانی (۱۳۸۵) معتقدند مفهوم سرمایه اجتماعی شامل اعتماد اجتماعی همکاری و همیاری میان اعضای هر جامعه است. فوکویاما (۱۳۷۹) نیز سرمایه اجتماعی را شامل مؤلفه‌های مشارکت اجتماعی، انسجام و تعامل اجتماعی و هنجارهای اجتماعی می‌داند.

در دهه‌های اخیر، مفهوم سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از مفاهیم اصلی در نظام اجتماعی مطرح شده است. در حقیقت، گستره سرمایه اجتماعی در جامعه، بیان‌کننده میزان اعتماد اعضای جامعه به یکدیگر، وسعت کنترل‌های اجتماعی، میزان مشارکت و انسجام اجتماعی است (صابری و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۸). بر اساس دیدگاه نظری و نیکچه‌فراهانی (۱۳۸۸)، توسعه سرمایه اجتماعی در هر سازمان، ضمن بهبود مشارکت گروهی، در تحقق اهداف سازمانی و توسعه نوآوری و خلاقیت در سازمان کمک می‌کند.

سرمایه اجتماعی در توسعه هم‌بستگی افراد سازمان، تعاملات و ارتباطات و گسترش تفاهم افراد در شبکه‌های اجتماعی نقش دارد (شمسی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱). در واقع، این مقوله بر خلق و اشاعه دانش و تسهیم آن، تعاملات و یادگیری گروهی تأکید دارد (Goyal & Akhilesh, 2007: 206).

رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد مالی

عملکرد مالی در تعاونی‌های تولیدی در بخش کشاورزی، نه تنها در افزایش بهره‌وری در فرایند تولید مؤثر است، بلکه در جذب سرمایه‌گذاری نیز نقش مهمی ایفا می‌کند (نعمت‌الهی، ۱۳۹۰). همچنین عملکرد مالی بهتر در تعاونی‌های کشاورزی، سبب افزایش نرخ اشتغال‌زایی شده است و عملکرد مالی ضعیف در این گروه‌ها، نرخ اشتغال‌زایی آن‌ها را کاهش داده است. بنابراین، می‌توان گفت عملکرد مالی بهتر، سبب اشتغال بیشتر، به ترتیب در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات می‌شود (مرادی و همکاران، ۱۳۹۱).

سرمایه‌های فیزیکی و انسانی، دو ضرورت حتمی برای دستیابی به رشد و توسعه و افزایش عملکرد تعاونی‌ها محسوب می‌شوند. گفتنی است این سرمایه‌ها لازم‌اند؛ ولی کافی نیستند و اغلب اندیشمندان معتقدند سرمایه اجتماعی، نقش بسیار مهم‌تری از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمان‌ها از جمله تعاونی‌ها ایفا می‌کند. به‌طور کلی، سرمایه اجتماعی، شبکه‌ای از روابط اجتماعی است که با هنجارهایی مانند اعتماد و مشارکت مدنی و اجتماعی سنجیده می‌شود. به تعبیر دیگر، سرمایه اجتماعی، منبع کنش‌های جمعی است که عامل پیونددهنده عوامل اجتماعی است و سبب استفاده حداکثری از منابع فیزیکی و انسانی در جهت افزایش عملکرد سازمان‌ها، مانند تعاونی‌ها، خواهد شد.

پیشینه تحقیق

پوتنام سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که سبب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای هر اجتماع می‌شود و در نهایت، منافع متقابل آنان را تأمین می‌کند. او سرمایه اجتماعی را وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی در نظام‌های مختلف سیاسی می‌داند (Putnam, 1993: 43).

سوری (۱۳۸۴) به بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد اقتصادی پرداخته است. نتایج بررسی وی نشان می‌دهد شاخص کاهش سرمایه‌های اجتماعی، رابطه منفی و کاملاً معنی‌دار با رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دارد.

آذری (۱۳۸۵) تأثیر سرمایه اجتماعی را بر عملکرد اقتصادی بررسی کرده است. بر اساس نتایج این تحقیق، اعتماد اثر مثبتی بر عملکرد اقتصادی داشته است و توضیح‌دهنده بخشی از کارایی کل عوامل تولید بوده است.

لطیفیان (۱۳۸۴)، به بررسی عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزان استان خراسان بزرگ پرداخته است. اهداف اصلی این پژوهش عبارت‌اند از: ۱. تعیین میزان عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی در سازمان‌دهی شرکت‌های کشاورزان؛ ۲. تعیین میزان عملکرد شرکت‌های تعاونی

کشاورزی در تأمین نیازمندی‌های کشاورزان عضو. نتایج این تحقیق نشان داد عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی، بیشتر از حد متوسط و کمتر از حد موفق بوده است. مهم‌ترین عوامل مؤثر در شکست شرکت‌های تعاونی کشاورزی عبارت‌اند از: کمبود سرمایه و اعتبارات لازم، تأمین‌نشدن نیازها و خواسته‌های اعضا، مشارکت نکردن اعضا در فعالیت‌ها و تعاملات با شرکت‌های تعاونی کشاورزی. در این تحقیق، ویژگی‌های فردی همچون سن، جنسیت، سابقه عضویت و میزان تحصیلات به‌عنوان متغیرهای اثرگذار در عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزان معرفی شده‌اند.

رحمانی و امیری (۱۳۸۶)، تأثیر اعتماد بر رشد اقتصادی در استان‌های ایران را با روش اقتصادسنجی فضایی بررسی کردند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد اثر کاهش اعتماد (یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی) بر رشد اقتصادی، منفی و کاملاً معنی‌دار است. ترابی و همکاران (۱۳۸۹)، به بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر عملکرد تعاونی‌های دام و طیور در شهرستان مشهد پرداختند. اهداف اصلی این تحقیق، بررسی تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی همچون آگاهی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی بر عملکرد تعاونی‌های دام و طیور است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد متغیرهای مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، آگاهی اجتماعی، میزان تحصیلات و سن پاسخ‌گویان، بر میزان عملکرد شرکت‌های تعاونی اثرگذارند. از این میان، متغیرهای مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی، بیشترین تأثیر را در عملکرد شرکت‌های تعاونی داشته‌اند.

شعبانعلی فمی و همکارانش (۱۳۸۷) در تحلیل عوامل اقتصادی مؤثر بر عملکرد تعاونی‌های زنان در ایران، قدرت بازپرداخت وام، سرمایه در گردش، دارایی جاری، درآمد تعاونی و میزان بستانکاری را از مهم‌ترین متغیرهای اثرگذار بر موفقیت تعاونی‌ها معرفی کردند. سایر متغیرهای وارد شده به معادله نیز حاکی از نقش مدیریت مالی تعاونی‌ها به‌عنوان مهم‌ترین عامل در ارتقای عملکرد آن‌ها بوده است. در این تحقیق، به تعدادی از متغیرهای مؤثر در عملکرد تعاونی‌ها اشاره شده است که عبارت‌اند از: متغیرهای اقتصادی میزان درآمد، میزان فروش، میزان سهام شرکت، تعداد اعضا، میزان آگاهی و میزان مشارکت.

بار (۲۰۰۰) بر اساس تئوری رشد درونی، به بررسی تأثیر مشارکت شبکه‌ها و ارتباطات و تعاملات اجتماعی بر عملکرد شرکت‌های کوچک و زودبازده کارآفرین (SMES) پرداخته است. یافته تحقیق او، تئوری وی را تأیید می‌کند. بر این اساس، تعاملات اجتماعی سبب افزایش توانایی برای کسب اطلاعات و آگاهی‌های فنی و تجربی (آگاهی اجتماعی) در میان شرکت‌ها و ارتقای مشارکت‌های اجتماعی در میان شرکت‌ها در طی ایجاد جو مناسب و اعتماد اجتماعی می‌شوند و افزایش عملکرد با تعامل مناسب اطلاعات میان شرکت‌ها و در نتیجه آن، عملکرد مالی شرکت‌ها بهبود خواهد یافت. در این تحقیق، تأثیر ویژگی‌های فردی سن، درآمد، میزان تحصیلات و سابقه عضویت، بر عملکرد شرکت‌های کوچک و زودبازده کارآفرین، معنی‌دار به دست آمد.

افه و فوشه (۲۰۰۱) در تحقیقی تأثیر سرمایه اجتماعی را بر عملکرد اقتصادی و حاکمیت خود در مناطقی از آلمان شرقی و غربی بررسی کردند. آنان بر اساس اطلاعات پیمایش عمودی کشور آلمان و مقایسه قسمت‌های شرقی و غربی این کشور، به این نتیجه رسیدند که سرمایه اجتماعی، شرطی لازم و کافی برای پیدایش اقتصاد نیرومند و حکومت خوب است. آن‌ها در قسمتی از پژوهش خود به نقش دین‌باوری و تعهد دینی با سرمایه اجتماعی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بین این دو متغیر، رابطه مستقیمی وجود دارد. آن‌ها معتقدند نشست‌های جمعی و مناسب ادیان، سبب افزایش تعاملات و آگاهی از مسائل اجتماعی می‌شود.

اسکریمزور و همکاران (۲۰۰۶)، در بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد و موفقیت شرکت‌های کشاورزی در نیوزلند، پنج عامل کلی و اساسی را مدنظر داشتند که عبارت‌اند از: عوامل دولتی، عوامل تجاری، عوامل فنی، عوامل ادراکی و عوامل اجتماعی. متغیرهای اصلی عوامل اجتماعی عبارت‌اند از: هنجارها و انتظارات اجتماعی، تعامل‌های اجتماعی، تأثیر ارزش‌های اجتماعی اعضا بر موفقیت و عملکرد شرکت‌های کشاورزی اثرگذار. در این تحقیق، تأثیر ویژگی‌های فردی سن، جنس، درآمد و میزان تحصیلات به دست آمد.

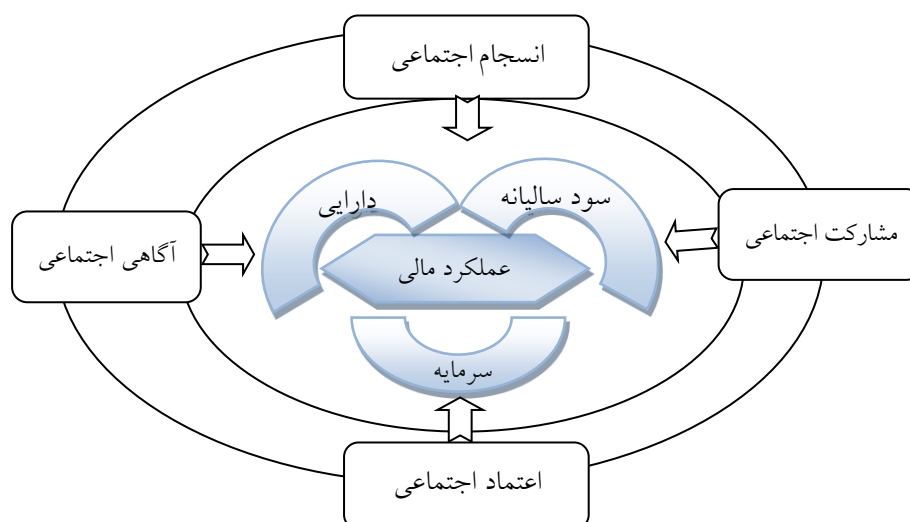
نظریات متنوعی در خصوص سرمایه اجتماعی وجود دارد. پوتنام (۱۹۹۳) می‌گوید سرمایه اجتماعی، هم‌زمان سبب تقویت همکاری و گسترش روابط حمایتی دوجانبه در اجتماع‌ها و

ملت‌ها می‌شود؛ بنابراین، این مقوله، ابزاری ارزشمند برای مبارزه با بسیاری از نارسایی‌های اجتماعی در جوامع مدرن است.

بر اساس دیدگاه پورتز (۱۹۹۸)، سرمایه اجتماعی به ارزش جمعی همه شبکه‌های اجتماعی و تمایلات ناشی از این شبکه‌ها برای کمک به یکدیگر اشاره دارد. بر اساس نظر او، سرمایه اجتماعی عنصری کلیدی در برقراری دموکراسی است.

ناهایت و گوشال (۱۹۹۸) در تحقیقات خود پیرامون نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه معنوی، پیشنهاد می‌کنند به سرمایه اجتماعی در سه بخش توجه شود: ساختاری، ارتباطی و شناختی. فوکویاما (۱۳۷۹) برای محاسبه سرمایه اجتماعی در جامعه، تغییراتی را در نظریات قبل از خود ایجاد کرد و متغیرهای اجتماعی از جمله شعاع اعتماد و بی‌اعتمادی را لحاظ کرد. وی اعتماد و انسجام اجتماعی را در محاسبه سرمایه اجتماعی ضروری دانسته است.

محقق (۱۳۸۵) نیز معتقد است وجود شبکه‌های مشارکت اجتماعی در هر جامعه‌ای، بیان‌کننده میزان سرمایه اجتماعی آن است و هرچقدر شبکه‌های مشارکت در جامعه‌ای گسترده‌تر باشد، سرمایه اجتماعی غنی‌تر است. آگاهی اجتماعی نیز لازمه مشارکت اجتماعی است.

شکل ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

اهداف تحقیق

هدف اصلی تحقیق، ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی-زراعی در استان خوزستان است.

به منظور تحقق هدف اصلی تحقیق، اهداف اختصاصی عبارت‌اند از:

بررسی میزان عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی-زراعی استان خوزستان؛ تعیین میزان نقش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی-زراعی استان خوزستان.

روش پژوهش

با توجه به ماهیت مسئله و مخاطبان تحقیق، می‌توان این تحقیق را در حیطه پژوهش‌های کمی قرار داد. نوع این پژوهش از لحاظ هدف، در حوزه تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد. این تحقیق از لحاظ میزان و درجه کنترل نیز از نوع تحقیقات میدانی محسوب می‌شود؛ چراکه تمامی متغیرهای مورد نظر را در وضعیت طبیعی بررسی کرده است. همچنین این پژوهش از لحاظ روش تحقیق، توصیفی-هم‌بستگی در نظر گرفته می‌شود. برای این بررسی، استان خوزستان انتخاب شد. بر اساس اطلاعات دفتر اداره کل تعاون استان خوزستان و اطلاعات دریافتی از هر شرکت تعاونی، اعضای این شرکت‌ها با جمعیت ۳۲۷۳ نفر ($N=3273$) به‌عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده‌اند. با استفاده از فرمول کوکران، تعداد نمونه‌ها با توجه به جامعه آماری، ۲۱۳ نفر تعیین و در نهایت، ۲۰۳ نفر ($n=203$) برای تحلیل انتخاب شدند.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

$$n = \frac{\frac{1.96 \times 0.825 \times 0.175}{0.05^2}}{1 + \frac{1}{3273} \left(\frac{1.96 \times 0.825 \times 0.175}{0.05^2} - 1 \right)} = 213$$

برای نمونه‌گیری از روش طبقه‌ای استفاده شد؛ به گونه‌ای که استان خوزستان به سه طبقه شمالی، مرکزی و جنوبی تقسیم و نمونه‌ها از بین آن‌ها انتخاب شدند. در این پژوهش، از پرسش‌نامه محقق‌ساخته به‌عنوان ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد که از سه بخش کلی تشکیل شده است. بخش اول، شامل سؤال‌های تخصصی برای سنجش سرمایه اجتماعی است. گفتنی است تمامی گویه‌های مربوط به مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با استفاده از مرور متون نظری مربوط به تحقیق و منابع مختلف علمی استخراج شده است. برای این منظور، از دوازده گویه برای سنجش آگاهی اجتماعی، شانزده گویه برای سنجش اعتماد اجتماعی، دوازده گویه برای سنجش هم‌بستگی اجتماعی و یازده گویه برای سنجش مشارکت اجتماعی استفاده شده است. بخش دوم، شامل سه سؤال برای سنجش عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی و بخش سوم، شامل هشت سؤال برای سنجش ویژگی شخصی اعضای شرکت تعاونی است. صاحب‌نظران روایی پرسش‌نامه را تأیید کردند. پایایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۹ محاسبه شد.

فرضیه اصلی این تحقیق عبارت است از: بین سرمایه اجتماعی و عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی-زراعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

برای ارزیابی فرضیه اصلی تحقیق، فرضیه‌های فرعی تحقیق به شرح زیر است:

۱. مشارکت اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۲. مشارکت اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۳. مشارکت اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۴. اعتماد اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۵. اعتماد اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۶. اعتماد اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۷. انسجام اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۸. انسجام اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۹. انسجام اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان سرمایه تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.

۱۰. آگاهی اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۱۱. آگاهی اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.
۱۲. آگاهی اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر میزان سرمایه تعاونی‌های تولیدی-زراعی دارد.

یافته‌ها

بر اساس نتایج جدول ۱، کم‌سن‌ترین فرد ۱۹ سال و مسن‌ترین فرد ۷۱ سال داشته است. میانگین سنی افراد نیز حدود ۴۳ سال بوده است. نتایج این پژوهش نشان داد بیشترین درصد با ۲۶/۶ درصد با فراوانی ۵۴ نفر، از لحاظ میزان تحصیلات در دوره دبیرستان بوده‌اند. بیشترین فراوانی افراد (۸۵ نفر) بین ۵ تا ۸ میلیون ریال در ماه درآمد داشتند. میانگین درآمد حدود ۱۰ میلیون ریال در ماه بوده است. میانگین سابقه عضویت نیز حدود ۱۰ سال بوده است. از ۲۰۳ پاسخ‌گو، ۱۶۵ نفر (۸۱/۳ درصد) ساکن روستا و مابقی ساکن شهر بودند.

جدول ۱. ویژگی‌های فردی اعضای تعاونی‌های تولیدی-زراعی استان خوزستان

ویژگی‌ها	طبقات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
سن	۱۹ تا ۲۹ سال	۳۸	۱۸/۷	۱۸/۷
میانگین: ۴۳/۱۳	۳۰ تا ۳۹ سال	۵۰	۲۴/۷	۴۳/۴
انحراف معیار: ۱۲/۷۲	۴۰ تا ۴۹ سال	۴۹	۲۴/۱	۶۷/۵
کمینه: ۱۹؛ بیشینه: ۷۱	۵۰ تا ۵۹ سال	۳۹	۱۹/۲	۸۶/۷
	۶۰ تا ۷۱ سال	۲۷	۱۳/۳	۱۰۰
	بی‌سواد	۱۸	۸/۹	۱۴/۲
	ابتدایی	۴۸	۲۳/۶	۳۲/۵
میزان تحصیلات	راهنمایی	۴۷	۳۲/۲	۵۵/۷
نما: دبیرستان	دبیرستان	۵۴	۲۶/۶	۸۲/۳
	دیپلم و فوق دیپلم	۳۱	۱۵/۳	۹۷/۵
	لیسانس و بیشتر	۵	۲/۵	۱۰۰
درآمد (میلیون ریال)	۵-۸	۸۵	۴۲	۴۲
میانگین: ۹/۸۷	۸-۱۱	۲۳	۱۱/۲	۵۳/۲

ادامه جدول ۱. ویژگی‌های فردی اعضای تعاونی‌های تولیدی- زراعی استان خوزستان

ویژگی‌ها	طبقات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
انحراف معیار: ۴/۵۶	۱۱/۱-۱۴	۴۰	۱۹/۶	۷۲/۸
کمینه: ۵؛ بیشینه: ۲۰	۱۴/۱-۲۰	۵۵	۲۷/۲	۱۰۰
سابقه عضویت	۱ تا ۵ سال	۲۹	۱۴/۳	۱۴/۳
میانگین: ۹/۸۵	۶ تا ۱۰ سال	۸۱	۳۹/۹	۵۴/۲
انحراف معیار: ۴/۰۶	۱۱ تا ۱۵ سال	۷۷	۳۷/۹	۹۲/۱
کمینه: ۱؛ بیشینه: ۲۰	۱۶ تا ۲۰ سال	۱۶	۷/۹	۱۰۰
	روستا	۱۶۵	۸۱/۳	
محل سکونت	شهر	۳۸	۱۸/۷	

رابطه بین متغیرها

در جدول ۲، رابطه بین متغیرهای تحقیق بررسی شده است و با توجه به نتایج آزمون فرضیات، فرضیات اول، سوم، پنجم، ششم، هفتم، هشتم، نهم و دوازدهم به شرح زیر تأیید شدند.

فرضیه اول: بین مشارکت اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی- زراعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/163$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/041$)، بین مشارکت اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی- زراعی، رابطه معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

فرضیه دوم: بین مشارکت اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی- زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/047$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/554$)، بین مشارکت اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی- زراعی، رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بنابراین، فرضیه صفر تأیید و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) رد می‌شود.

فرضیه سوم: بین مشارکت اجتماعی و میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/166$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/038$)، بین مشارکت اجتماعی و میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی زراعی رابطه معنی‌داری در سطح $0/05$ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

فرضیه چهارم: بین اعتماد اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/063$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/375$)، بین اعتماد اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بنابراین، فرضیه صفر تأیید و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) رد می‌شود.

فرضیه پنجم: بین اعتماد اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/243$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/000$)، بین اعتماد اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری در سطح $0/01$ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

فرضیه ششم: بین اعتماد اجتماعی و میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/212$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/002$)، بین اعتماد اجتماعی و میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری در سطح $0/01$ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

فرضیه هفتم: بین انسجام اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/308$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/000$)، بین انسجام اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری در سطح $0/01$ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

فرضیه هشتم: بین انسجام اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/177$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/011$)، بین انسجام اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری در سطح $0/05$ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

فرضیه نهم: بین انسجام اجتماعی و میزان سرمایه تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/125$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/075$)، بین انسجام اجتماعی و میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بنابراین، فرضیه صفر تأیید و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) رد می‌شود.

فرضیه دهم: بین آگاهی اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/172$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/014$)، بین آگاهی اجتماعی و سود سالیانه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری در سطح $0/05$ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

فرضیه یازدهم: بین آگاهی اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/069$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/329$)، بین آگاهی اجتماعی و میزان دارایی در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بنابراین، فرضیه صفر تأیید و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) رد می‌شود.

فرضیه دوازدهم: بین آگاهی اجتماعی و میزان سرمایه تعاونی‌های تولیدی-زراعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به ضریب هم‌بستگی ($r=0/152$) و سطح معنی‌داری حاصل ($p=0/041$)، بین آگاهی اجتماعی و میزان سرمایه در تعاونی‌های تولیدی-زراعی، رابطه معنی‌داری در سطح $0/05$ وجود دارد. بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه جایگزین (فرضیه یک) تأیید می‌شود.

آزمون t

به منظور مقایسه وضعیت عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی-زراعی در بین دو گروه از افراد با سرمایه اجتماعی پایین و بالا، از آزمون t استفاده شد. بر اساس نتایج تحقیق، بین دو گروه یادشده از نظر بعد سود و سرمایه، در سطح $0/01$ و از نظر بعد دارایی، در سطح $0/05$ اختلاف معنی‌داری وجود دارد. بنابراین، تعاونی‌هایی که سود و سرمایه بیشتری دارند، از وضعیت سرمایه اجتماعی مطلوب‌تری برخوردارند (جدول ۳).

تحلیل رگرسیون به شیوه گام‌به‌گام

به منظور بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدی-زراعی، متغیرهای اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی وارد معادله رگرسیون شدند که رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته داشتند. در رگرسیون گام‌به‌گام، متغیرها تا زمانی وارد معادله می‌شوند که نقش معنی‌داری بر متغیر وابسته داشته باشند. در گام اول، متغیری وارد معادله می‌شود که بیشترین نقش را دارد و بیشترین مقدار واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کند. با توجه به ضرایب رگرسیون و مقدار ثابت به دست آمده از آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام‌به‌گام، معادله رگرسیون تحقیق برای متغیر وابسته عملکرد مالی، به شکل زیر به دست آمد:

$$Y=9/897+0/456x_1+0/789x_2+5/470x_3+10/675x_4$$

همچنین نتایج نشان داد چهار متغیر مستقل اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی، به طور تعاملی $74/8$ درصد تغییرات متغیر وابسته تحقیق را تبیین می‌کنند (جدول ۴).

جدول ۲. میزان هم‌پسنگی متغیرهای تحقیق

متغیر اول	تعمیرات		سن		سابقه عضویت		تعداد اعضا		درآمد اعضا		آگاهی اجتماعی		اعتماد اجتماعی		سجام اجتماعی		مشارکت اجتماعی		کل سرمایه اجتماعی	
	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r
سود سالیانه	۰/۰۸۵	۰/۲۲۸	۰/۰۸۰	۰/۳۵۷***	۰/۰۰۰	۰/۶۷۵***	۰/۰۰۰	۰/۱۷۷*	۰/۰۱۲	۰/۱۷۲*	۰/۰۱۴	۰/۱۷۲*	۰/۰۶۳	۰/۳۷۵	۰/۳۰۸**	۰/۰۰۰	۰/۱۶۳*	۰/۰۴۱	۰/۱۵۲*	۰/۰۳۱
میزان دارایی	۰/۰۵۴	۰/۴۶۵	۰/۵۸۵**	۰/۲۴۳**	۰/۰۰۱	۰/۴۱۷**	۰/۰۰۰	۰/۵۹۱**	۰/۰۰۰	۰/۲۶۹	۰/۳۲۹	۰/۲۶۳**	۰/۲۱۷**	۰/۰۰۰	۰/۱۷۷*	۰/۰۱۱	۰/۰۴۷	۰/۰۵۵۴	۰/۱۷۴*	۰/۰۱۹
میزان سرمایه	۰/۰۶۱	۰/۳۸۵	۰/۱۱۵	۰/۴۶۳**	۰/۱۰۳	۰/۱۹۶	۰/۰۰۰	۰/۱۹۵**	۰/۱۷۲	۰/۱۹۵**	۰/۰۴۱	۰/۱۵۲*	۰/۲۱۷**	۰/۰۰۲	۰/۱۲۵	۰/۰۸۵	۰/۱۶۶*	۰/۰۳۸	۰/۳۰۰**	۰/۰۰۸
عسکرتد عملی	۰/۰۴۵	۰/۳۷۹	۰/۱۴۴	۰/۳۹۸**	۰/۰۶۸	۰/۲۸۳**	۰/۰۰۰	۰/۳۴۸**	۰/۰۰۰	۰/۱۶۶*	۰/۰۴۸	۰/۱۶۶*	۰/۱۹۳**	۰/۰۰۸	۰/۲۲۳**	۰/۰۰۰	۰/۱۵۳*	۰/۰۴۸	۰/۱۶۴*	۰/۰۲۶

* در سطح ۰/۵ معنی‌دار.

** در سطح ۰/۱ معنی‌دار.

جدول ۳. یافته‌های آزمون t

P value	t	سرمایه اجتماعی کم		سرمایه اجتماعی زیاد		متغیر مستقل
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۰۰	۵/۷۸۴**	۲۱/۳۷	۴۱۸/۵۹	۲۶/۲۸	۷۱۲/۴۵	سود سالیانه (میلیون ریال)
۰/۰۰۰	۵/۵۹۰**	۱۴۷/۵۹	۲۶۹/۳۷	۱۱۲/۶۷	۳۲۸۴/۴۹	میزان دارایی (میلیون ریال)
۰/۰۰۰	۷/۸۹۶**	۳۲/۶۹	۳۹۸/۵۸	۲۸/۷۸	۶۸۳/۶۹	میزان سرمایه (میلیون ریال)

** در سطح ۰/۱ معنی‌دار.

جدول ۴. یافته‌های تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام

متغیر مستقل	B	SEB	Beta	t	sig
اعتماد اجتماعی	۰/۴۵۶	۰/۴۳۵	۱/۴۵۳	۴/۶۴۵**	۰/۰۰۰
انسجام اجتماعی	۰/۷۸۹	۰/۵۳۸	۱/۲۳۵	۴/۶۷۵**	۰/۰۰۰
مشارکت اجتماعی	۵/۴۷۰	۰/۴۳۷	۰/۶۲۴	۱۱/۳۴۱**	۰/۰۰۰
آگاهی اجتماعی	۱۰/۶۷۵	۰/۴۵۴	۰/۲۶۶	۵/۵۶۷**	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۹/۸۹۷	۳/۲۴۵		۴/۷۵۳**	۰/۰۰۰

معنی‌داری در سطح ۰/۰۱** (sig=۰/۰۰۰) F=۱۵/۸۴۴ R²_{adj}=۰/۷۱۱ R²=۰/۷۴۸

نتیجه

نتایج محاسبه ضریب هم‌بستگی نشان می‌دهد بین عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدات زراعی و میزان درآمد اعضا، رابطه معنی‌داری وجود دارد. شعبانعلی فمی (۱۳۸۷)، بار (۲۰۰۰)، اسکریمزور و همکاران (۲۰۰۶) این مطلب را تأیید کرده‌اند. بنابراین، می‌توان تحلیل کرد که توسعه فعالیت‌های درآمدزا، کاهش هزینه‌های تولید، استفاده مناسب و کارا از نهاده‌های تولیدی و در نظر گرفتن صرفه‌جویی در هزینه‌ها، بر عملکرد مالی تعاونی‌های تولید نقش مؤثری دارند.

نتایج محاسبه ضریب هم‌بستگی نشان می‌دهد بین عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدات زراعی و سابقه عضویت اعضا، رابطه معنی‌داری وجود دارد. ترابی و همکاران (۱۳۸۹) در نتایج تحقیقات خود این مطلب را تأیید کرده‌اند. بنابراین، می‌توان یکی از عوامل مؤثر بر عملکرد مطلوب تعاونی‌ها را در تجربه اعضا دانست. در واقع، تعاونی‌هایی با اعضای باتجربه‌تر، عملکرد مالی بهتری داشته‌اند.

همچنین بین عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدات زراعی و میزان آگاهی اجتماعی اعضا، رابطه معنی‌داری وجود دارد. ترابی و همکاران (۱۳۸۹)، شعبانعلی فمی (۱۳۸۷) و بار (۲۰۰۰) در نتایج تحقیقات خود این مطلب را تأیید کرده‌اند. افزایش آگاهی از اهداف تعاونی، قوانین و اصول تعاونی، نقش تعاونی در توسعه منطقه، نحوه اجرای کار گروهی در تعاونی، آگاهی از فعالیت اجتماعی تعاونی و...، نقش مؤثری در عملکرد تعاونی دارند. بنابراین، توسعه

آگاهی و تعاملات اجتماعی در تعاونی‌های تولیدی، ضمن افزایش آگاهی و دانش فنی اعضا، بر اثر تسهیم دانش و کسب اطلاعات جدید، در افزایش کارایی، بهره‌وری و عملکرد مالی تعاونی نقش دارد.

نتایج محاسبه ضریب هم‌بستگی نشان می‌دهد بین عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدات زراعی و میزان انسجام اجتماعی اعضا، رابطه معنی‌داری وجود دارد. ترابی و همکاران (۱۳۸۹) نیز از این نتیجه حمایت کرده‌اند. علت این موضوع، بیشتر درخصوص توجه به منافع جمعی و بهره‌گیری از نظرات اعضای گروه در سرنوشت دیگران است. انسجام اجتماعی، تبیین‌کننده هم‌بستگی و همیاری اجتماعی است. توسعه انسجام اجتماعی می‌تواند از طریق هم‌بستگی و تلاش مشارکت‌گونه، در بهبود عملکرد مالی تعاونی نقش داشته باشد.

همچنین بین عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدات زراعی و تعداد اعضا، رابطه معنی‌داری وجود دارد. بنابراین، بین عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی تولیدات زراعی و میزان مشارکت اجتماعی اعضا هم رابطه معنی‌داری وجود دارد. ترابی و همکاران (۱۳۸۹)، شعبانعلی فمی (۱۳۸۷)، لطیفیان (۱۳۸۴)، شادی‌طلب و کرمانی (۱۳۸۷) و بار (۲۰۰۰) این موضوع را تأیید کرده‌اند. علت این موضوع نیز این گونه تحلیل می‌شود که افزایش اعضای گروه ممکن است سبب افزایش تعداد نظرها و ایده‌های مناسب شود و در ارائه نظرات مناسب و بهره‌گیری از تصمیماتی که بر عملکرد تعاونی نقش دارد، نقش مهمی ایفا می‌کند.

پیشنهادها

با توجه به نقش مؤثر آگاهی اجتماعی پاسخ‌گویان بر عملکرد مالی تعاونی‌ها، پیشنهاد می‌شود ابتدا، اعضای تعاونی‌های تولیدات کشاورزی سعی کنند با شرکت در مجالس مختلف فرهنگی، اجتماعی و آموزشی و همکاری با ارگان‌های مختلف اداری و مدیریتی در شهر و روستا، به افزایش آگاهی و دانش خود از مسائل و حوادث روز و یافته‌های نوین کشاورزی بپردازند.

بر اساس یافته‌های تحقیق در ارتباط با نقش متغیر اثرگذار انسجام اجتماعی پاسخ‌گویان در ارتقای عملکرد مالی تعاونی‌ها، پیشنهاد می‌شود با برگزاری جلسات منظم ماهانه بین ارکان و اعضای تعاونی‌ها، مشکلات آن‌ها بررسی شده و برای رفع آن‌ها تلاش شود.

در راستای یافته‌های تحقیق در ارتباط با نقش مؤلفه مشارکت اجتماعی پاسخ‌گویان بر عملکرد مالی تعاونی‌ها، شناسایی توانایی‌های ویژه اعضا و سپس جلب مشارکت هدفمند آن‌ها در برنامه‌ها و طرح‌های تولیدی شرکت‌های تعاونی با توجه به توانایی‌ها و قابلیت‌های افراد، جلب مشارکت بر مبنای توانایی‌ها و قابلیت‌های ویژه اعضا، سبب تقویت مشارکت اجتماعی میان اعضا خواهد شد.

با توجه به یافته‌های تحقیق در ارتباط با نقش اثرگذار سرمایه اجتماعی پاسخ‌گویان بر عملکرد تعاونی‌ها، می‌توان با برگزاری همایش‌های علمی در شهرستان‌ها توسط نهادهای متولی همچون اداره کل تعاون شهرستان و استان یا جهاد کشاورزی شهرستان و استان، با تکیه بر مفاهیم سرمایه اجتماعی، به شناساندن قابلیت‌ها و موجودیت قومی این مقوله بر عملکرد مالی و غیرمالی شرکت‌های تعاونی برای اعضای تعاونی‌های تولیدی-زراعی پرداخت.

منابع و مأخذ

۱. آذری، مهدی (۱۳۸۵). تأثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد اقتصادی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعت شریف.
۲. پاتنام، روبرت. (۱۳۷۷). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران، دفتر مطالعات سیاسی وزارت کشور.
۳. ترابی، پردیس، حیدری، علی قلی و قلی‌نیا، جواد محمد (۱۳۸۹). بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در عملکرد شرکت‌های تعاونی، *فصلنامه تعاون*، سال بیست‌ویکم، دوره جدید، شماره ۲، ص ۱-۲۰.
۴. رحمانی، تیمور و امیری، میثم (۱۳۸۵). بررسی آثار سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی بر رشد اقتصادی استان‌های ایران، *دوفصلنامه علمی- پژوهشی، راهکارهای اقتصادی*. دوره ۳، شماره ۶، ص ۱۱۱-۱۵۷.
۵. سلاجقه، سنجر، اشرف‌زاده، الهام (۱۳۹۳). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با اثربخشی سازمانی در مرکز آموزشی درمانی بیمارستان شفا شهر کرمان. *فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی*، دوره ۱، شماره ۱، ص ۴۳-۶۴.
۶. سوری، علی (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و عملکرد اقتصادی. *تحقیقات اقتصادی*، ۶۹: ۱۰۸-۸۷.
۷. شادی‌طلب، ژاله (۱۳۷۵). اشتغال زنان در فرآیند توسعه، *مجموعه مقالات اولین سمینار تعاون، زن و اشتغال*، تهران: وزارت تعاون. ص ۴۱-۶۳.
۸. شعبان علی فمی، حسین، خانی، فضیله، چوبچیان، شهلا، رستمی، فرحناز (۱۳۸۷)، تحلیل عوامل، اقتصادی مؤثر بر عملکرد تعاونی‌های زنان در ایران، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، زمستان ۱۳۸۷، دوره چهارم، شماره ۶۶، صص ۱۱۷-۱۳۲.
۹. شمسی، زهرا، محبعلی‌پور، منیره و الوداری، حسن (۱۳۹۴). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتار شهروندی سازمانی. *فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی*، دوره ۲، شماره ۱، ص ۱۱۷-۱۳۶.

۱۰. صابری، علی، باقری، ق و بی‌غرض، محمد (۱۳۹۴). بررسی نقش انسجام گروهی در سرمایه اجتماعی. فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۱، ص ۷۵-۹۴.
۱۱. عبد‌الهی، محمد (۱۳۷۷)، نظام‌های بهره‌برداری، معاونت امور نظام بهره‌برداری وزارت کشاورزی، تهران.
۱۲. علی‌بیگی، امیرحسین و جعفری‌نیا، معصومه (۱۳۹۱). تأثیر تعاونی‌های تولید بر میزان سرمایه اجتماعی. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. دوره ۴۳، شماره ۳، ص ۴۷۲-۴۶۱.
۱۳. علیزاده، مریم و عمانی، احمدرضا (۱۳۹۲). تحلیل نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد غیرمالی شرکت‌های تعاونی تولیدی زراعی استان خوزستان. فصلنامه تعاون و کشاورزی. دوره ۲، شماره ۷، پاییز ۱۳۹۲، ص ۷۸-۵۵.
۱۴. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹). پایان نظم - سرمایه اجتماعی و حفظ آن، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: نشر جامعه ایرانیان.
۱۵. لطیفیان، احمد (۱۳۸۴). بررسی وضعیت شرکت‌های تعاونی کشاورزان استان خراسان در ساماندهی نیروی انسانی پراکنده (ارائه راهکاری مناسب)، پژوهش‌نامه علوم انسانی و اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۷، ص ۱۱۸-۱۴۴.
۱۶. محقق، مهدی (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی. تهران: ناشر مهدی محقق.
۱۷. مرادی، جواد، ولی‌پور، هاشم و نعمت‌الهی، مرضیه (۱۳۹۱). عملکرد مالی و اشتغال‌زایی شرکت‌های تعاونی فعال در استان فارس. فصلنامه تعاون و کشاورزی، دوره ۲۳، شماره ۹، بهار ۱۳۹۱، ص ۱۹-۳۹.
۱۸. مهاجرانی، مصطفی (۱۳۸۶). سیرتطور نظام تعاونی روستایی در ایران. فصلنامه روستا و توسعه، انتشارات سروستان، سال ۱۰، شماره ۴، ص ۱-۱۳.
۱۹. نظری، غلامرضا و نیکچه‌فراهانی، حمید (۱۳۸۸). نقش سرمایه اجتماعی در بهره‌وری نیروی کار، تدبیر، سال توزدهم، شماره ۲۰۲، ص ۴۳ تا ۴۹.
۲۰. نعمت‌الهی، مرضیه (۱۳۹۰). بررسی ارتباط سرمایه‌گذاری، اشتغال و عملکرد مالی شرکت‌های تعاونی فعال در استان فارس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دانشکده علوم انسانی.

۲۱. الوانی، مهدی، شیروانی، علیرضا (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی، مفاهیم، نظریه‌ها و کارکردها. اصفهان: انتشارات مانی.

22. Barr, Abigail (2000). Social capital and technical in formation flows in the Ghanaian manufacturing sector, *Oxford Economic Papers*, 52(3): 539-559.
23. Goyal, A.; Akhilesh, K.B (2007). Interplay among innovativeness, cognitive intelligence, emotional intelligence and social capital of work team, *Team Performance Management*, 3(1/8), pp. 206-226.
24. Nahapiet, Janine and Ghoshal, Sumantra (1998). Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage. *Academy of Management Review* 23(2): 242-266
25. Offe, Claus & Fuchs, Susanne (2002). *A Decline of social capital? The German case*, 14. published in Putnam, Robert, *Democracy in Flux: the evolution of social capital in contemporary social capital in contemporary society*, New York: Oxford university press.
26. Portes, Alejandro (1998). Social Capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology* 24: 1-21
27. Putnam, Robert (1993). Making democracy work: civic traditions in modern Italy. Princeton, Nj: *Princeton university press*. 280 p.
28. Scrimgeour, Frank; McDermott, Alan; Saunders, Caroline; Shadbolt, Nicola M.; Sheath, Gavin (2006). *New Zealand Agribusiness Success: An Approach to exploring the role of strategy, structure and conduct on firm performance*, Paper Presented at to New Zealand Agricultural and Resource Economics Society, August 2006, Conference 25-27.